

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

VÝCHODNÍ EVROPA A SSSR

- Po porážce Německa po druhé světové válce chyběly zemím východní Evropy vlády. Některé z nich měly **vlády v exilu**. Pokud ne, bylo zřejmé, že nová vláda bude vytvořena z **místního odbojového hnutí**, které za války bojovalo proti nacistům. Často se v jedné zemi ovšem nacházelo více odbojových hnutí, většinou jedno z nich **komunistické**, většinou **podporovány SSSR**.
- Pomoc od SSSR byla většinou vítána, protože východoevropské státy potřebovaly obnovit právo a pořádek, a ozdravět hospodářství. A pokud protestovaly, **SSSR byl připraven použít sílu**. A bylo to o to snadnější, protože tyto země od nacismu osvobodila Rudá armáda.
- Na **Jaltské konferenci (1945)** došlo k dohodě, že po válce se v zemích východní Evropy budou konat **svobodné volby**.
- Do roku 1948 **zvítězil v Polsku, Československu, Východním Německu, Maďarsku, Rumunsku, Bulharsku a Albánii komunismus**. Staly se **sovětskými satelitními státy**. (Jugoslávie byla rovněž komunistická, ale její hlava Josip Broz Tito odmítl Stalina poslouchat a Jugoslávie opustila sovětský blok.)
- Roku **1947** byla založena **Kominforma** (Informační byro komunistických stran). Jejím účelem bylo koordinovat (a řídit) jednotlivé komunistické vlády ve Východní Evropě.
- **Berlínská blokáda a letecký most 1948-1949**
 - Na Jaltské konferenci bylo dohodnuto rozdělení Německa pod správu vítězných mocností. Stalin nechtěl, aby nové Německo bylo opět silné. Ale USA, Británie a Francie zavedly ve svých zónách novou měnu, německou marku.

ÚLOHA 1: Co byl německý letecký most a proč byl zaveden?

 - V důsledku těchto událostí, byla roku **1949** založena západní **Německá spolková republika (BRD)**. Hlavním městem se stal **Bonn** a **Konrád Adenauer** kancléřem.
 - A v říjnu byla založena i východní komunistická **Německá demokratická republika** (jako sovětský satelitní stát).
- Když USA roku 1947 nabídly hospodářskou pomoc ve formě Marshallova plánu, SSSR zakázalo východoevropským zemím ji přijmout. Místo toho roku **1949** Stalin založil **RVHP** (Radu vzájemné hospodářské pomoci), která koordinovala průmysl a obchod východoevropských zemí. Upřednostňovala ovšem zájmy sovětské ekonomiky.
- **Nikita Chruščov**
 - Roku **1953 zemřel Josef Stalin** a byl vystřídán **Nikitou Chruščovem**, který dával přednost tolerantnějšímu a mírumilovnějšímu stylu politiky.
 - Roku **1956 Chruščov kritizoval Stalina** na Dvacátém sjezdu sovětské Komunistické strany a zavedl politický program **destalinizace**.

- **Maďarské povstání roku 1956**

- Ovšem Chruščovova nová politika povzbudila východoevropská radikální reformní hnutí.
- Maďarsko bylo vedeno prosovětskými komunisty. Po Chruščovově proslovu se skupina **reformních** komunistů proti nim postavila.
- Po krátkém povstání v červnu **1956** byla vytvořena **nová vláda** vedená **Imre Nagym**. Zpočátku se zdálo, že Chruščov bude nové maďarské vedení tolerovat, ale když Maďarsko dalo najevo svůj úmysl opustit Varšavskou smlouvu a požadovalo odsun sovětských vojsk ze svého území, začal jednat.
- V říjnu tisíce **sovětských vojáků a tanků vpadlo do Maďarska a vstoupilo do Budapešti**. Po dvou týdnech bojů a 30.000 mrtvých Maďarů byli **Imre Nagy** a jeho vláda zatčeni a **popraveni**.
- Novým vůdcem Maďarska jmenoval Chruščov **Jánose Kádára**, který zůstal Varšavské smlouvě věrný.

- **1961 – Stavba Berlínské zdi**

- Západní Německo velmi rychle ekonomicky předstihlo Východní Německo, protože přijalo pomoc v rámci Marshallova plánu. Západní Berlín byl pro východní Berličany jako výkladní skříň. Ti se snažili ve vysokých počtech do Západního Berlína uprchnout. Často se jednalo o velmi vzdělané lidi (vědci, učitelé, inženýři atd.). Sověti měli rovněž obavy, že Západní Berlín fungoval jako špionážní výspa ve Východním Německu.
- Roku **1961** SSSR reagoval a dal západním mocnostem ultimátum, aby se stáhly z Německa. Odmítly, takže 13. srpna rozdělil Západní a Východní Berlín ostnatý drát. Za méně než jeden týden **byla postavena zeď**. Nesměli ji překročit žádní civilisté a ti, kteří to přece jen zkusili, byli zastřeleni. (To ale od častých pokusů o překročení neodradilo.)
- Berlínská zeď se stala **symbolem rozdělení Západu a Východu**.

- **Ostpolitik**

- Jednalo se o politiku uvolnění vztahů s Východním Německem. Začal s ní západoněmecký kancléř **Willy Brandt** a zlepšila vztahy s komunistickým Východním Německem.

- **Leonid Iljič Brežněv**

- Vůdce SSSR 1964 – 1982
- Věřil v tvrdou linii politiky a nekompromisní přístup k Západu a východním reformním komunistům.

ÚLOHA 2: Co říkala tzv. Brežněvova doktrína?

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

- **Pražské jako 1968**

- Na jaře 1968 se stále ještě zdálo, že se vztahy v rámci Varšavské smlouvy uvolňují. To povzbudilo reformní komunisty v Československu propagovat větší svobodu v politice, ekonomice a kultuře. V jejich čele stál **Alexander Dubček**.
- To ale Brežněv viděl jako velkou hrozbu. V srpnu hrozil použitím síly, pokud komunistické vedení situaci opět pevně neovládne. Protože se Dubček ale odmítl vzdát, spadly do Československa vojska Varšavské smlouvy, obnovila pevný komunistický pořádek a sovětské jednotky v zemi zůstaly až do roku 1991.

- **Polsko v osmdesátých letech**

- V letech sedmdesátých Polsko trpělo vážnou hospodářskou krizí způsobenou politikou RVHP.
- Roku **1980** byly založeny nezávislé odbory **Solidarita**. Vedl ji **Lech Wałęsa** a brzy se velmi rozrostla. Solidarita brzy začala ohrožovat moc komunistické vlády vedené **Wojciechem Jaruzelskim**.
- Brežněv Jaruzelskému přikázal, aby situaci ovládl, a poslal k polským hranicím sovětskou armádu.
- V prosinci 1981 byl **Wałęsa** a deset tisíc dalších reformistů **zatčen** a **Solidarita rozpuštěna**. Wałęsa se stal symbolem boje Východní Evropy proti komunistickému útlaku. Roku 1983 mu byla udělena Nobelova cena míru.

- **Michail Gorbačov**

- Po Brežněvově smrti roku 1982 se ve vedení SSSR rychle za sebou vystřídali dva muži, Andropov a Černěnko. Oba byli velmi staří a žili krátce, a tak nestihli mezinárodní politiku příliš ovlivnit.
- Roku **1985** se novým vůdcem strany stal **Michail Gorbačov**. Okamžitě začal **starý sovětský systém reformovat a zlepšovat vztahy s USA**.
- Když se dostal do vedení, byla ekonomika SSSR v zoufalé situaci (závody ve zbrojení, Afghánistán, špatná hospodářská politika). Stávající hospodářský systém sice lidem zajišťoval práci, ale nemotivoval je. Velkým problémem byl i alkoholismus a průměrná délka života se zkracovala. Kvalita sovětských výrobků byla otřesná.
- Gorbačovovy hlavní myšlenky byly **glasnost'** (otevřenost) a **perestrojka** (přestavba).
- Chtěl otevřenou diskuzi o politice vlády a problémech. V roce 1987 zavedl **tržní ekonomiku**. Rovněž byl snížen armádní rozpočet.
- Nový přístup a nová uvolněnější politika vůči Východní Evropě vylepšily sovětské mezinárodní vztahy. Roku 1990 byla Gorbačovovi udělena Nobelova cena míru.

Zhroucení komunistických režimů

- Komunistické vlády ve Východní Evropě viděly, co se v SSSR dělo. Bylo jim také sděleno, že již nebudou podporovány vojenskou silou ze SSSR. Nálada se změnila a režimy se zhroutily jako **domino**.
- **Polsko – 1989**
 - V červnu zde proběhly první svobodné volby od druhé světové války a Solidarita vyhrála většinu křesel. Lech Wałęsa se stal první nekomunistickou hlavou státu ve Východní Evropě.

- **Východní Německo - 1989**

- Velké množství lidí se odmítlo vrátit domů z dovolené v Maďarsku a Československu. Odtud začali přes Rakousko utíkat do Západního Německa.
- V říjnu se konaly masové demonstrace a vůdce Východního Německa **Erich Honecker** byl nabádán k reformám. To však odmítl a vydal armádě rozkaz střílet na demonstranty, ale armáda odmítla. Gorbačov rovněž odmítl poslat do Německa sovětská vojska na podporu režimu.
- V listopadu se lidé **sešli u Berlínské zdi a začali ji rozebírat**. Stráže u zdi nic nepodnikly.
- Roku **1990 bylo Německo opět sjednoceno** za přispění západoněmeckého kancléře **Helmuta Kohla**.

Berlínská zeď, listopad 1989

- **Československo – 1989**

- Po velké studentské demonstraci 17. listopadu vypukly další stávkové akce po celé zemi. **Sametová revoluce v čele s Václavem Havlem** se šířila. Otevřely se československé západní hranice a byly legalizovány další politické strany. Došlo k utvoření nové vlády. (viz poznámky z výuky českých dějin)

ÚLOHA 3: Proč se listopadová revoluce nazývá „sametová?“

- **Rumunsko – 1989**

- V prosinci došlo ke krátké, ale krvavé revoluci, která **svrhla diktátora Nicolae Ceaucesca**. Ten byl popraven.

- **Maďarsko – 1989**

- V květnu Maďaři rozebrali plot tvořící hranici mezi Maďarskem a Rakouskem.
- V prosinci se komunistická strana přejmenovala na Socialistickou.
- A roku 1990 se konaly svobodné volby.

- **Bulharsko – 1989**

- V prosinci se konaly velké demonstrace proti komunistické vládě.
- Na rok 1990 byly přislíbeny svobodné volby.

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

- **Pobaltské republiky – 1990**

- Lotyšsko vyhlásilo nezávislost na SSSR jako první, Estonsko a Litva jej následovaly.

- **Sovětský svaz – 1991**

- Roku **1989** vznikl v každé ze zemí svazu nový **parlament**.
- **Gorbačov** začal ztrácet v SSSR podporu. Stáli proti němu jako demokraté, tak konzervativní komunisté.
- Aby Sovětský svaz zachránil, zavedl roku **1990** prezidentskou funkci a sám se stal **prezidentem SSSR**.
- Roku **1991** byla založena **Ruská federace**, s prezidentem **Borisem Jelcinem**.
- V roce 1991 se konzervativní komunisté pokusili o převrat, který skončil neúspěchem. Jelcin zvítězil a **komunistická strana byla postavena zakázána**.
- Roku 1991 byla uznána nezávislost pobaltských republik. Ukrajina vyhlásila nezávislost také.
- V prosinci 1991 byl **Sovětský svaz definitivně rozpuštěn**.

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

OPAKOVÁNÍ:

ÚLOHA 4:

Byla převaha komunismu ve východoevropských zemích po druhé světové válce nevyhnutelná? Svou odpověď vysvětlete.

ÚLOHA 5:

Jaká byla příčina zhroucení komunistických režimů ve východní Evropě?

ÚLOHA 6:

Jakou roli sehrál Michail Gorbačov ve zhroucení komunismu?